

**KAYSERİLİ MİMAR EL-HAC MEHMET AĞA'NIN KAYSERİ'DEKİ
HAYRATI**

ARCHITECT EL-HAC MEHMET AGA OF KAYSERİ'S CHARITIES IN KAYSERİ

**БЛАГОТВОРИТЕЛЬНОСТЬ В КАЙСЕРИ, КАЙСЕРИЙСКИЙ
АРХИТЕКТОР МЕХМЕТ АГА ЕЛЬ-ХАДЖА**

Yrd. Doç. Dr. Sultan Murat TOPÇU*

ÖZET

Bu çalışmada, Kayseri'nin Nize Köyü'nde doğan ve Lale Devri Baş Mimarı olarak tanınan El-Hac Mehmet Ağa'nın Kayseri'deki imar faaliyetleri üzerinde durulacaktır. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan ve Mimar Mehmet Ağa'ya ait olan H. 1148-M. 1735-36 tarihli vakfiye çalışmanın temel kaynağını oluşturmaktadır. Bu vakfiyeye göre Mimarbaşı Mehmet Ağa; Kayseri'nin Nize Köyü'nde dört adet çeşme inşa ettirmiştir. Ayrıca Kayseri'nin Üskübü Köyü'nde de iki adet çeşme inşa ettiren Mehmet Ağa, Mimar Sinan'ın Ağırnas'ta yaptırmış olduğu çeşmeleri de onarttırmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Kayseri, Mimar Mehmet Ağa, Lale Devri, Üskübü, Nize

ABSTRACT

In this study, some construction activities of Hassa Head Architect El-Hac Mehmet Ağa who was born in Nize Village in Kayseri and who is known as Head Architect of Tulip Age will be emphasized. The endowment dated as H. 1148-M. 1735-36 and which is available in the archive of general directorate for foundations forms the primary resource of the study. According to this endowment, Head Architect Mehmet Ağa had built four water fountains. Mehmet Ağa, who had also built two water fountains in Üskübü Village in Kayseri, had got water fountains ,built by Architect Sinan in Ağırnas, fixed.

Key Words:

Kayseri, Head Architect Mehmet Ağa, Lale Devri (The Tulip Era), Uskubu, Nize

РЕЗЮМЕ

В этом исследовании рассказывается об архитекторе Ель- Хадж Мехмет Ага, которой родился в деревне Низе города Кайсери и известном как главный архитектор. В Тулип эры Хасса главный архитектор Ель- Хадж Мехмет Ага был направлен на развитие деятельности в Кайсери. От H. 1148-M.1735-36 Устав,

* Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü - Kayseri / TÜRKİYE

находящейся в архиве главного управления фондов и который принадлежит архитектору Мехмет Ага Н.1148-М. является основным источником данной статьи.

Согласно этому уставу, главным архитектором Мехметом Ага в деревне Низе города Кайсери были построены четыре фонтана. Кроме того, Мехмет Ага, построил два фонтана в деревне Ускюбю города Кайсери и помог увеличить фонтаны, построенные Мимара Синана в Агырнасте.

Ключевые Слова:

Кайсери, архитектор Мехмет Ага, Тулип эры, Ускюбю, Низе

1. Giriş:

El-Hac Mehmet Ağa Lale Devri'nin Hassa Mimarbaşısı olarak çok sayıda önemli esere imzasını atmıştır. Osmanlı sisteminde Kayseri il merkezinin dahi taşra kabul edildiği göz önüne alındığında, Kayseri köylerinde Lale Devri Baş Mimarı Mehmet Ağa'nın eserlerinin oluşu dikkat çekicidir. Bu çalışmada onun Kayseri'de yaptığı eserler ilk kez, Mimar Mehmet Ağa'ya ait Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde ki H. 1148-M. 1735-36 tarihli vakfiye ışığında incelenecektir. Ayrıca yukarıda bahsedilen vakfiyede Mehmet Ağa tarafından inşa ettirildikleri anlaşılan eserlerin günümüzdeki durumları yapılan arazi çalışması ile tespit edilmiş ve günümüze ulaştıkları tespit edilen eserler çalışmada detaylı bir şekilde tanıtılmış ve değerlendirilmiştir.

Kayserili Mimar Mehmet Ağa Kayseri'de doğmuş olmasına karşın kesin doğum tarihi bilinmemektedir. Yine Mehmet Ağa'nın Kayseri'nin hangi yerleşim yerinde doğduğu hakkında da elimizde şu ana kadar kesin bilgiler bulunmamaktaydı. Ancak kendi adına düzenlettirmiş olduğu vakfiyesinde Nize (Güzelköy) Köyü'ndeki¹ vakıflarından bahsederken kullandığı “Meskat-ı re'sim (doğduğum yer) yada karye-i mezburemin” şeklindeki ifadesi kendisinin Nize Köyü'nden olduğunu ortaya koymaktadır². Muzaffer Erdoğan babasının adının kaynaklarda El-Hac İbrahim ve bazen de İbrahim-i Atık olarak geçtiğini belirtmesine rağmen (Erdoğan 1962: 1), kendi adına düzenlettirmiş olduğu H. 1148-M.1735-36 tarihli vakfiyesinde babasının adı Abdullah olarak kaydedilmiştir (VGMA 736/3, 229-104). Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan H.1128-M.1715-16 tarihli Şehid Ali Paşa Kethüdası İbrahim Ağa'ya ait vakfiyenin şahitler kısmında geçen “Mehmet Ağa ibn-i Abdullah Ser Mimar-ı Hassa” şeklindeki bilgiden de babasının adının Abdullah olduğu anlaşılmaktadır (VGMA 623, 182-181).

Mehmet Ağa'nın yaşamı hakkında elimizde fazla bilgi bulunmamaktadır. Mehmet Ağa'nın H.1115-M.1703-1704 yılında Hassa Baş Mimarı olan Ebubekir Ağa'dan sonra H.1116-M.1704-1705 tarihinde Hassa baş mimarı olarak atandığı bilinmektedir (Erdoğan 1962: 1). Fakat bu görevi kısa sürmüş ve H.1117-M.1705-1706 tarihinde Hassa Baş Mimarlık görevine Hacı İbrahim Ağa getirilmiştir.

Mimar Mehmet Ağa, Eyüp Sultan Camisi'nin bir deprem sonrası zarar gören minarelerinin tamir edilmesi aşamasında görev almış ve burada sergilemiş olduğu başarıdan dolayı H.1120-M.1709 tarihinde tekrar Hassa Mimarbaşısı olarak atanmıştır (Eyice 2003: 430). H.1138-M.1726 tarihinde Hacı Hüseyin Ağa, Mehmet Ağa'nın yerine Hassa Mimarbaşılığı görevine vekâleten getirilmiştir (Çobanoğlu, 2002,). H.1142-M.1730 başlarında tekrar Hassa Mimarbaşılığı görevine getirilen Mehmet Ağa, H. 1148-M.1735 tarihinde Sürre Eminliği ile hacca gitmiş ve yerine Hacı Mustafa Ağa vekil olarak tayin edilmiştir. Mehmet Ağa H.1150-M.1737 tarihinde tekrar görevine geri dönmüştür. H.1153-M.1740 tarihinde Beyazid Camisi etrafında yangın sonrası yanmış olan ahşap dükkânları kargir olarak yeniden yapılmasına ilişkin karara uymadığı ve rüşvet aldığı gerekçesiyle görevinden uzaklaştırılmış ve Kırım'a sürülmüştür. Ancak daha sonra cezası hafifletilerek İstanbul'da kalmasına izin verilmiştir (Ağır 1994: 355).

Lale Devri baş mimari olarak tanınan Mehmet Ağa, İstanbul'da saltanat ailesi tarafından girişilen birçok inşa faaliyetinde görev almıştır. Özellikle Boğaziçi ve Kağıthane'nin imarında büyük rol oynamıştır (Erdoğan 1962: 5). Bunların dışında Lale Devri'ndeki birçok inşa ve onarım faaliyetinde bulunan Mimar Mehmet Ağa, H.1152-M. 1739 tarihinde vefat etmiştir (Mehmet Süreyya 1996: 947). Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde bulunan H. 2 Safer 1155- 8 Nisan 1742 tarihli bir belgeden Mehmet Ağa'nın vefatından sonra bütün mal varlığına el konulduğu anlaşılmaktadır (BOA CML.: 716/29260).

Hassa Mimarbaşısı Hacı Mehmet Ağa'nın Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde vakıflarını konu alan üç adet vakfiye kaydına rastlanmıştır. Bunlardan ilk ikisi H. 1148-M. 1735 tarihli olup³, İstanbul ve Kayseri'deki vakıflarını konu almaktadır (VGMA 736/3, 229-104; 230-105). Diğer vakfiye ise H. 21 Rebi'ül-evvel 1155-M. 26 Mayıs 1742 tarihli olup, Mimar Mehmet Ağa'nın vefatından sonra vakıfları mütevellisi Es-Seyyit Mehmet Efendi'nin Eğrikapı'da Utakçılar Mahallesi'nde bulunan vakfa ait bostanın, Feyzullah Efendi tarafından mülk edinmesi ve bu durumun H.1148 tarihli vakfiye kaydı ve şahitler tarafından ispat edilerek tekrar El-Hac Mehmet Ağa Vakfı'na dahil edilmesini konu almaktadır (VGMA: 736/3, 231-106).

Bu vakfiyeler içerisinde, Mimar Mehmet Ağa'nın vakıfları hakkında en detaylı bilgilerin yer aldığı vakfiye H.1148-M.1735 tarihli olan 736/3, 229-104 nolu vakfiyedir⁴. Bu vakfiyeye göre Mimar Mehmet Ağa, İstanbul'da Molla Hüsrev Mahallesi'nde ikamet etmektedir. Mehmet Ağa'nın İstanbul'da vakfettiği mallar arasında, Süleymaniye Camisi yakınlarında, Yenikapı'da Dulbentçi Hassam Mahallesi'nde, Üsküdar'da Şeyh Selami Mahallesi'nde bir ev ve arsası ile Eğri Kapı'da Utakçılar Mahallesi'nde bir bostan yer almaktadır. Mimarbaşı Mehmet Ağa'nın İstanbul'da vakfetmiş olduğu mülklerinden başka Kayseri'de Atpazarı'nda beş adet, Meydan Kapısı'nda ve Kiçikapı'sında birer

adet olmak üzere toplam yedi adet dükkanı ile Kalenderhane Mahallesi'nde bir adet sebze bahçesi bulunmaktadır (VGMA:736/3, 229-104).

Mimar Mehmet Ağa İstanbul'da bulunan vakıf mallarının gelirleri ile mevcut bostan ve bahçelerin bakımlarının yapılmasını istemektedir. Ayrıca bu gelirlerden İstanbul'da Şeyh Vefa Camisi yakınlarında bir sebil ile mektep inşa edilmesini talep etmektedir⁵ (VGMA:736/3, 229-104).

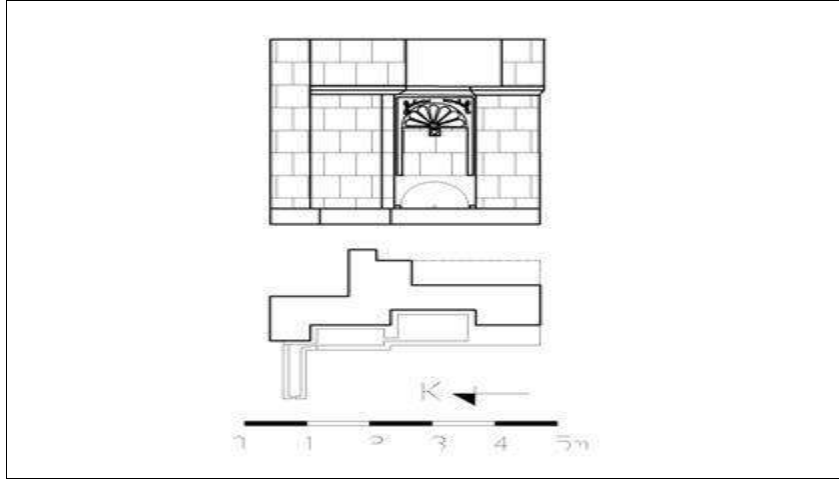
Kayseri'de bulunan vakıf mallarının gelirleri ile de; Kayseri'deki Ambarlı Köprüsü ve köprü'nün kaldırımının tamir edilmesi, Nize Köyü'nde inşa ettirmiş olduğu dört adet çeşme ve köyde bulunan iki adet taş köprü'nün onarımlarının yapılması, Aydos olarak tabir edilen mahalde inşa ettirmiş olduğu çeşme, Üskübü Köyü'nde su getirtip inşa ettirmiş olduğu iki adet çeşme ile Ağırnas Köyü'nde Mimar Sinan vakfına ait olan ve kendisi tarafından tamir ettirilen iki adet çeşmenin tamirlerinin yapılmasını şart koşmaktadır (VGMA: 736/3, 229-104)⁶.

Mimar Mehmet Ağa vakıflarının mütevelliliği görevini kendisi üstlenmiş, vefatından sonra ise Es-Seyyit Mehmet Efendi'yi vakıf mütevellisi olarak ilan etmiştir. Es-Seyyit Mehmet Efendi'nin ölümünden sonrada, Es-Seyyit Mehmet Efendi'nin en büyük erkek evladının vakfa müteveli olmasını şart koşmuştur (VGMA: 736/3, 229-104). Bu durum Mimar Mehmet Ağa'nın çocuğu olmadığını göstermesi açısından son derece önemli bir bilgidir. Bu durum Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde bulunan H. 2 Safer 1155- 8 Nisan 1742 tarihli bir belgede geçen "*Sabık Hassa Mimar başısı olan Mehmet Ağa bila veled veft olduğu...*" şeklindeki bilgiden teyit edilmektedir (BOA CML.: 716).

2.Kayseri'de Mimar Mehmet Ağa Tarafından İnşa Ettirilmiş Olan ve Günümüze Ulaşan Eserler

2.1. Güzelköy (Nize) Mahallesi Isba Çeşmesi (Mimar Mehmet Ağa Çeşmesi):

Mimar Mehmet Ağa doğum yeri olan Nize Köyü'nde vakfiyesinden öğrenildiği üzere dört adet çeşme inşa ettirmiştir. Günümüzde Nize Köyü'nde Mimar Mehmet Ağa'ya ait herhangi bir çeşmenin varlığı bilinmemektedir. Köyde var olan çeşmelerden çoğu yenilenmiştir. Nize Köyü'nde orijinal olarak günümüze ulaşan tek tarihi çeşme Isba Sokağı'nda yer alan çeşmedir. Bu çeşmenin de üzerinde inşa yada onarım kitabesi yer almamaktadır. Fakat çeşme köşeliklerinde bulunan vazodan çıkan lale motifleri ve istiridye formu çeşme nişi, eserin 18.yy Osmanlı sanatında çokça görülen ve lale devri özelliklerini yansıtan bir uygulamanın taşradaki devamı olarak dikkat çekmektedir. Muhtemelen Lale Devri Baş Mimarlığı yapmış olan Mehmet Ağa'da doğum yerinde inşa ettirmiş olduğu çeşmede, dönemin modası olan tezyini öğeleri kullanmayı tercih etmiştir (Plan.1-Fot..1).

Plan. 1 Isba Çeşmesi (S. Murat TOPÇU)

Fot. 1. Isba Çeşmesi (S. Murat TOPÇU)

Çeşme, mimari kurgusu açısından bir meydan çeşmesi havasında inşa edilmiştir. Çeşmenin bulunduğu sokağın üstünde sokağı oluşturan evlerin birleşmesi ile oluşan bir dehliz yer almaktadır. Çeşme bu dehlizi taşıyan ayağın batı yüzüne bitişik olarak inşa edilmiştir. Bu yönüyle bağımlı çeşmeler sınıfı içerisine girmektedir. Çeşmenin önünde geniş bir alan ve arkasında da insanların oturup dinlenebilecekleri bir sekiye yer verilmiştir. Yedi basamaklı bir merdivenle inilen çeşme tabanı sal taşları ile döşenmiş vaziyettedir. Çeşmede inşa malzemesi olarak kesme taş malzeme kullanılmıştır. Çeşme nişi dikdörtgen kesitli olup, nişin üst kısmında dekoratif amaçlı istiridye kabuğu

formunda bir niş bulunmaktadır. Bu nişin köşeliklerinde bir birinin simetrisi olarak yerleştirilmiş vazodan çıkan lale motifleri bulunmaktadır.

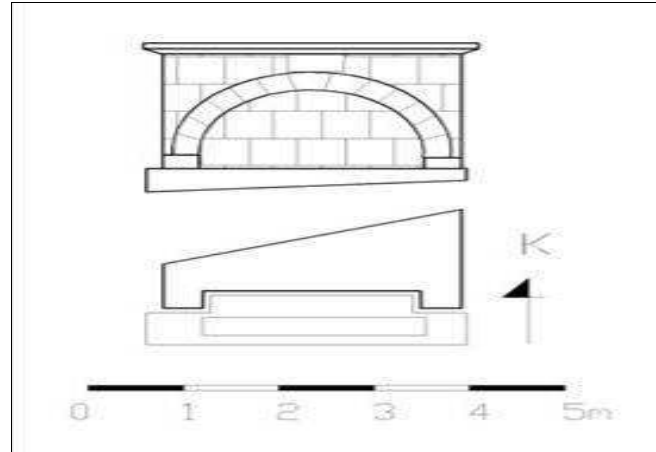
Çeşme üst kısmında 0,20 m. genişliğinde pahlandırılmış bir silme kuşağı ile sonlandırılmıştır. Bu kuşağın hemen üzerinde dikdörtgen formlu bir pencereye yer verilmiştir.

Üzerinde inşa kitabesi bulunmayan çeşme hakkında kesin bir tarih vermek imkânsızdır. Ancak çeşme nişi kemerinin istiridye formunda yapılmış olması XVIII. yüzyıl çeşme ve sebillerinde sıkça tercih edilen bir uygulamadır (Urfalıoğlu 1999: 467). Bu uygulamanın en güzel örneği ile yine İstanbul'da Mimar Mehmet Ağa tarafından inşa ettirilmiş olan Tarlabası Caddesi üzerindeki H.1145-M. 1732 tarihli çeşmede karşılaşılmaktadır (Barışta 1993: 19-36). Burada da çeşme kemeri istiridye formunda tasarlanmış olup, çeşme tekne taşı üzerinde lale motiflerine yer verilmiştir. Aynı tarz uygulamalar Ortaköy Damat İbrahim Paşa Çeşmesi (H.1136-M.1723) ile Taksim maksemindeki I. Mahmut Çeşmesi'nde de (H.1145/M.1732) karşımıza çıkmaktadır (Barışta 1993: 1-18,37-48). Isba Çeşmesi'nde de karşılaşılan benzer özelliklerden hareketle çeşmenin 18. yüzyıl başlarında Mimarbaşı Mehmet Ağa tarafından inşa ettirildiğini söylemek mümkündür.

2.2.Subaşı (Üskübü) Mahallesi Mimar Mehmet Ağa Çeşmesi⁷

Mimar Mehmet Ağa H. 1148-M.1735 tarihli vakfiyesinde Üskübü Köyü'nde iki adet çeşme inşa ettirdiğini ve bu çeşmelere su getirttiğini belirtmektedir. Günümüzde Üskübü Köyü'nün ismi değiştirilerek Subaşı Köyü olarak adlandırılmaktadır.

Mimar Mehmet Ağa'nın burada inşa ettirmiş olduğu çeşmelerden bir adeti sağlam bir şekilde ayakta durmaktadır.

Plan 2. Mimar Mehmet Ağa Çeşmesi (S. Murat TOPÇU)

Foto 2. Mimar Mehmet Ağa Çeşmesi (S. Murat TOPÇU)

Çeşme Hızırdere sokağında yer almakta olup, kemer üzengi taşı seviyesine kadar toprak altında kalmıştır. Çeşmede inşa malzemesi olarak kesme taş malzeme kullanılmıştır. Çeşme nişini oluşturan hafif sivri kemerin kilit taşı üzerinde inşa kitabesi yer almaktadır. Beyaz mermer üzerine iki satır olarak yazılmış kitabeye göre çeşme H.1131-M. 1718 tarihinde Mimar Mehmet Ağa tarafından inşa ettirilmiştir.

Sahibü'l-Hayrat ve'l-Hasenat

Mimar Mehmet Ağa, sene 1131

Foto 3. Mimar Mehmet Ağa Çeşmesi İnşa Kitabesi (S. Murat TOPÇU)

Bu kitabe Mimar Mehmet Ağa'nın Kayseri'de inşa ettirmiş olduğu eserler üzerinde kendi isminin geçtiği tek kitabe olması açısından tarihi bir öneme sahiptir. Eser 1967 yılında esaslı bir onarım görmüştür (Denktaş 2000: 75).

3. Değerlendirme:

Yukarıda değinilen Mimar Mehmet Ağa tarafından inşa edilmiş olup günümüze ulaşan eserlerden başka,, Mimar Mehmet Ağa tarafından inşa edilmiş fakat günümüzde tamamen yenilenmiş anıtlar bulunmaktadır. Bu anıtların başında Mimar Mehmet Ağa'nın vakfiyesinde de belirttiği üzere Nize Köyü'nün doğusunda yaklaşık 2 km. kadar uzak bir mesafede bulunan Aydos isimli mahalde inşa ettirmiş olduğu çeşmesi gelmektedir. Mimar Mehmet Ağa'nın burada inşa ettirmiş olduğu çeşme tamamen yıkılmış ve bu çeşmenin temelleri üzerine günümüzde basit bir çeşme inşa edilmiştir (Foto 4).

Foto 4. Aydos Çeşmesi (S. Murat TOPÇU)

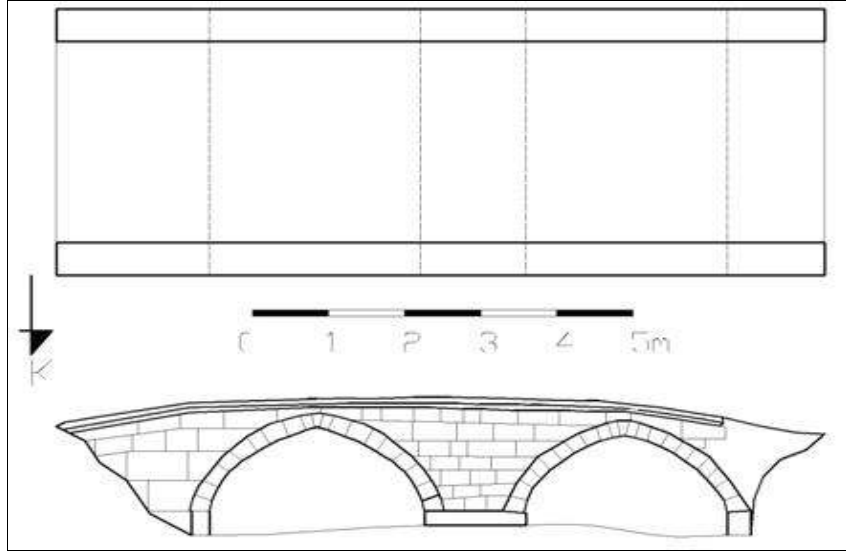
Diğer bir yapısı Subaşı (Üskübü) Köyü'nde inşa ettirilmiş olduğu iki adet çeşmeden günümüze ulaşamayanıdır. Bu çeşmenin de günümüzde bulunduğu alan üzerinde yeni bir çeşme yer almaktadır (Foto. 5).

Foto 5. Üskübü Yeni Çeşme (S. Murat TOPÇU)

İnşa faaliyetlerinin yanı sıra Mimar Mehmet Ağa özellikle doğum yeri olan Nize Karye'sindeki köprülerin tamirlerinin yapılması işini de kendi vakfından karşılamaktadır. Buna göre köyde bulunan iki adet köprünün tamir ve termimi için gerekli olan giderin vakıftan karşılanması istenmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nde bulunan H.1198-M. 1784 tarihli bir belgede Nize Karyesi sakinlerinin Divan-ı Hümayun'a takdim ettikleri bir arzuhalde geçen bilgilerden hareketle bu iki köprünün tamirinin iki avarız karşılığında köy ahali tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır (BOA. CML.: 629/25854). Bu durum Mimar Mehmet Ağa'nın vakfının şartları arasında yer alan bu iki köprünün tamirinin yapılmasına ilişkin bilgi dikkate alınırca 18. yüzyıl sonlarında vakfın Kayseri'deki akarları ve vakıf mallarının vakfın şartları doğrultusunda kullanılmadıklarını düşündürmektedir.

Nize Köyü'nün doğusundan geçen çay üzerinde yer alan bu iki köprü günümüzde sağlam bir şekilde ayakta durmaktadır. Bu köprülerden birisi köyün güney girişinde hemen köy değirmeninin yanı başında yer almaktadır. Bu köprü tamamen kaba yonu taştan çift gözlü olarak inşa edilmiştir (Plan 3-Foto 6).

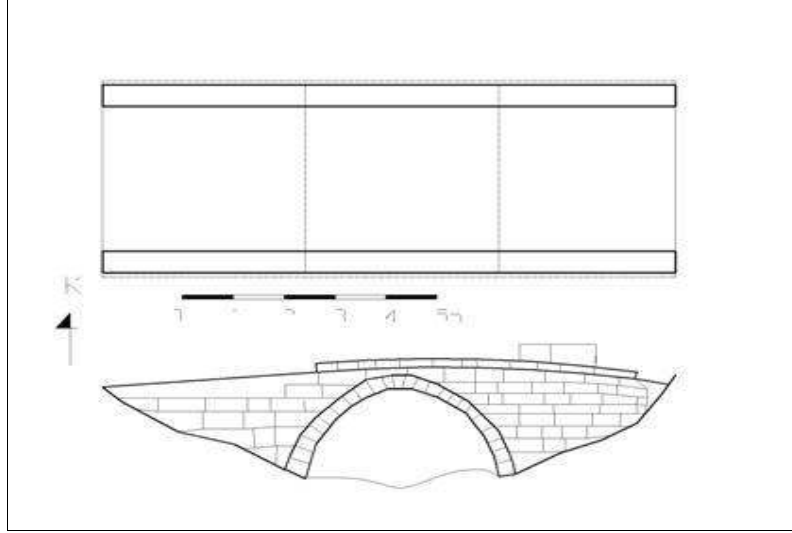

Plan 3. Nize Köyü Çift Gözlü Köprü (S. Murat TOPÇU)

Fot.6. Nize Köyü Çift Gözlü Köprü (S. Murat TOPÇU)

Diğer köprü ise köyün kuzeybatısında köy mezarlığının hemen altında yer almaktadır. Kaba yonu taştan tek gözlü olarak inşa edilen bu köprü günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır (Plan.4-Foto7).

Plan 4. Nize Köyü Tek Gözlü Köprü (S. Murat TOPÇU)

Fot.7. Nize Köyü Tek Gözlü Köprü (S. Murat TOPÇU)

Mehmet Ağa bu köprülerden başka Kayseri’de Ambar Köprüsü olarak adlandırılan köprünün tamirinin yapılması ve kaldırımlarının düzenlenmesi işinin de kendi vakfi aracılığıyla yapılmasını şart koşmaktadır.

Ayrıca Mimar Mehmet Ağa, vakfın gelirlerinden Nize Köyü’nde bulunan caminin imamına günlük bir akçe verilmesini ve karşılığında da her Cuma gecesi kendi ruhuna eda edilmek üzere bir Yasin-i şerif okumasını istemektedir. Günümüzde vakfiyede geçen Nize Köyü Camisi yıkık bir vaziyettedir. Caminin üst örtüsü tamamen çökmüş olup, beden duvarları ayakta durmaktadır.

Ayrıca vakıf gelirleri giderlerinden fazla olur ise Kayseri merkezde bulunan Katıroğlu (Hatiroğlu) Camisi’nin, Ramazan ayı boyunca minaresinde yanan kandil yağının da kendi vakfi tarafından karşılanması istenmektedir. Eğer gelirler giderlerden eksik kalır ise de İstanbul’daki vakıftan eksik karşılanması şart koşulmaktadır. .

Mimar Mehmet Ağa, vakfının nezareti için Darü’s-saade Ağası’nı (Hacı Beşir Ağa) sorumlu tutmuştur. Vakfın gelirleri eğer giderlerden fazla gelir ise fazla gelen kısmın beşte biri müteveli, katip ve cabi arasında paylaşılacak ve geri kalan kısım ise Medine fukarasına gönderilecektir. Kayseri’de oluşturulan vakfın mütevelliliği görevini de İstanbul’daki müteveli yürütecektir.

Tablo.1. Vakıfta çalışan görevliler ve ödenen ücretler

	Günlük (akçe)	Aylık (akçe)	Yıllık (akçe)
Müteveli	3	90	1080
Katip (İmamzâde El-HacAhmet Efendi)	2	60	720
Cabi(Hafız Mehmet Efendi)	2	60	720
Nize Karyesi Camisi’nde İmam Olana	1	30	360
Sebilci +Ferraş	6	180	2160
Muallim-i sıbyan	8	240	2880
Halife	4	120	1440

4.Sonuç:

Osmanlı Bürokrasisinin en üst makamlarından birisi olan Ser Mimarın-ı Hassa unvanını alan Kayserili Mimar El-Hac Mehmet Ağa, mimarbaşısı olduğu zaman zarfı içerisinde özellikle başkent İstanbul’da ve Osmanlı hâkimiyeti içerisinde bulunan birçok yerdeki imar faaliyetlerinin organizasyonunda başrol

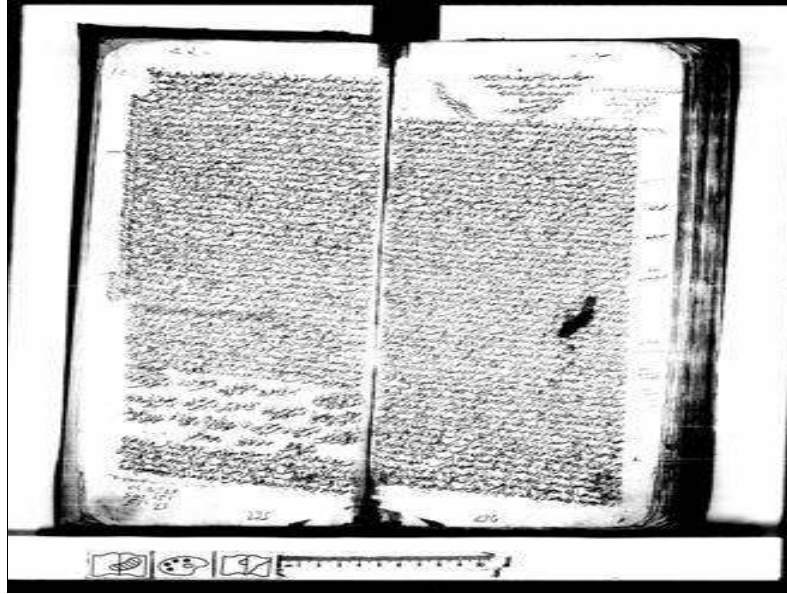
almıştır. Böylelikle Lale Devri'nin en önemli isimlerinden birisi olmayı başarmıştır.

Lale Devri Baş Mimari olan Mehmet Ağa'nın vakıfları incelendiğinde oldukça mütevazı bir vakıf olduğu anlaşılmaktadır. İstanbul ve Kayseri'de bulunan vakıf mallarının gelirleri yine buralarda inşa ettirmiş olduğu hayır eserlerinin masraflarının karşılanması için vakfedilmiştir.

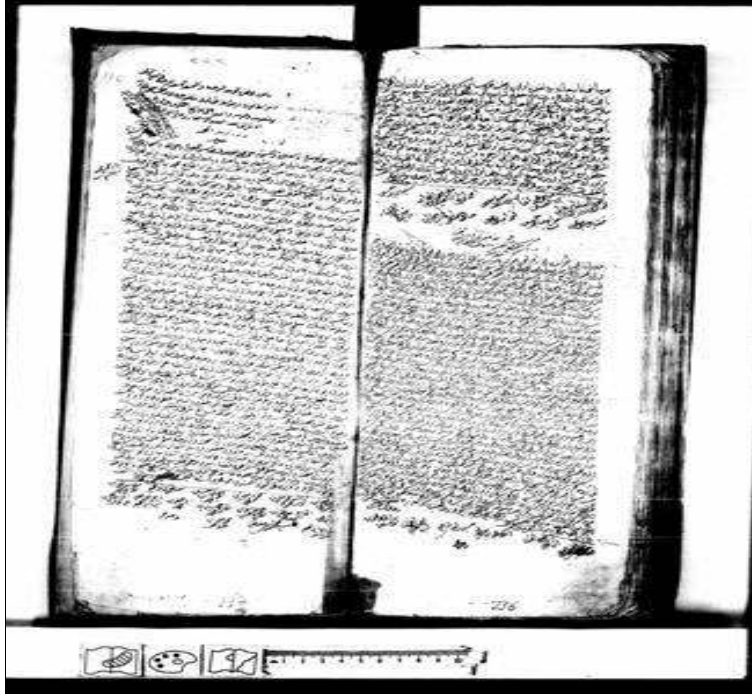
Mimar Mehmet Ağa Kayseri'de yedi adet çeşme inşa ettirmiş ve Mimar Sinan'ın Ağırnas'ta inşa ettirmiş olduğu çeşmelerinde onarımını yaptırmıştır. Bu inşa ettirilen çeşmelerden sadece iki tanesi günümüze sağlam bir şekilde ulaşabilmeyi başarmıştır. Bunlardan Subaşı (Üskübü) Köyü'nde bulunan çeşmesi Kayseri'de Mimar Mehmet Ağa'nın adının geçtiği tek kitabeyi barındırması açısından tarihi bir öneme haizdir. Diğer sağlam çeşmesi olan Nize Köyü Isba çeşmesi üzerinde bani adının geçtiği bir kitabesi bulunmamasına karşın, çeşme nişinin istiridye kabuğu formunda tasarlanması ve çeşme köşeliklerinde yer alan lale motifleri ile Mimar Mehmet Ağa'nın eseri olduğunu ortaya koymaktadır.

Bu çalışmanın en önemli sonuçlarından bir diğeri ise Mimar Mehmet Ağa'nın doğum yerinin günümüzde Kayseri'nin Gesi Beldesi'ne bağlı bir mahalle durumunda olan Güzelköy (Nize) Mahallesi olduğunun tarihi vesikalar aracılığıyla ortaya konulmuş olmasıdır.

EKLER

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) Defter No: 736/3, Sayfa No: 229, Sıra No: 104.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) Defter No: 736/3, Sayfa No: 230, Sıra No: 105.

NOTLAR

- ¹ Günümüzdeki ismi Güzelköy olan Nize, Kayseri Melikgazi İlçesi Gesi Beldesi'ne bağlı bir mahalledir. Kayseri'ye uzaklığı yaklaşık 25 km. olan yerleşim yeri özellikle sivil mimarlık örnekleri ve etrafında yer alan güvercinlikleri ile meşhurdur. (Detaylı bilgi için bk: Günay vd 2011: 80-86) Bölgedeki güvercinlikleri konu alan bir çalışma için bakınız: Vacit İmamoğlu Vd, A Fantasy in Central Anatolian Architectural Heritage: Dove Cotes and Towers İn Kayseri, METU, 2005/2, 2005, s. 79-90. Nize Köyü'nün önemli bir özelliğide bir çok mimar ve usta yetiştirmiş olmasıdır. Bunlar arasında XVII. yüzyılda Nize Köyü'nden olduğu bilinen Sümbül Kalfa adlı bir Mimar başkentteki imar faaliyetlerinde önemli rol almıştır (Cömert 2010: 372).
- ² "...ve medine-i mezbureye tabi meskati re'sim olan Nize Karyesi'nde bina eylediğim dört adet çeşme ve karye-i mezburemin iki adet taş köprüsü ve..." (V.G.M.A. 736/3, 229-104).
- ³ Bu vakfiyelerden 736/3, 229-104 nolu vakfiye'nin tarihi gurre-i Recep 1148, 736/3, 230-105 nolu vakfiyenin tarihi ise 11 Recep 1148 olarak belirtilmektedir.
- ⁴ Ayrıca bu vakfiyeden Mimar Mehmet Ağa'nın Kayseri'deki vakıf mallarına ait bir vakfiye kaydının H.1148-M.1735-36 tarihli Kayseri Kadı Defteri'ne, Kayseri Kadısı Es-Seyyit Mahmud Efendi imzasıyla kaydedildiği anlaşılmaktadır. Kayseri Kadı

Sicillerinin bulunduğu KAYTAM'da yaptığımız araştırmalarda bu sicilin kayıp olduğu tespit edilmiştir.

- ⁵ Mimar Mehmet Ağa'nın inşa edilmesini istediği bu sebil ve mektebin, mimari tarzı da vakfiyede belirtilmiştir. Mektebin inşa edilecek olan sebilin üst katında yapılması istenmektedir. Bu anıtların inşa edilip edilmediği bilinmemektedir. Günümüzde vakfiyede bahsedilen Şeyh Ebül Vefa Camisi yakınlarında Mimar Mehmet Ağa'ya ait sebil ve mektep bulunmamaktadır.
- ⁶ "...ve medine-i mezbure akaratından hasile ğalle-i vakfi medine-i mezburede Ambarlı köprüsü ve kaldırımı ve medine-i mezbureye tabi meskati re'sim olan Nize karyesinde bina eylediğim dört adet çeşme ve karye-i mezburemin iki adet taşköprüsü ve Aydos nam mahalde olan çeşme ve Üskubi karyesinde müceddeden bina edüp su getirdiğim iki çeşme ve Aranos karyesinde merhum Mimar Sinan vakfından tamir eylediğim iki çeşmenin beher sene iktiza eden tamiratına harc ve sarf oluna..." (V.G.M.A. 736/3, 229-104).
- ⁷ Günümüzdeki ismi Subaşı olan Üskübü, Kayseri Melikgazi İlçesi Gesi Beldesi'ne bağlı bir mahalledir. Kayseri'ye uzaklığı yaklaşık 25 km.'dir.

KAYNAKLAR

- AĞIR Aygül: (1994). "Mehmed Ağa", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul, s. 355.
- BARIŞTA H. Örcün: (1993). *İstanbul Çeşmeleri (Ortaköy Damat İbrahim Paşa Çeşmesi, Hacı Mehmet Ağa Çeşmesi, Taksim Maksemindeki I. Mahmut Çeşmesi)*, Ankara.
- ÇOBANOĞLU Ahmet Vefa: (2002). "Mehmed Ağa", *Türk Dünyası Kültür Atlası (Osmanlılar Dönemi)*, C.4, İstanbul, s. 309-310.
- DENKTAŞ Mustafa: (2000), *Kayseri'deki Tarihi Su yapıları (Çeşmeler, Hamamlar)*, Kayseri.
- ERDOĞAN Muzaffer: (1962). *Lale Devri Baş Mimari Kayseri'li Mehmet Ağa*, İstanbul.
- EYİCE Semavi: (2003). "Mehmet Ağa", *İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara, 2003, s.430.
- GÜNAY Reha - vd (2011). "Kayseri Güzelköy (Nize)", *Kayseri Ticaret Odası Dergisi*, S.8, s. 80-86.
- CÖMERT Hüseyin (2010), *Gesi Vadisi (Gesi, Efkere, Darsiyak, Nize, Balagesi, Mancusun)*, Kayseri.
- İMAMOĞLU Vacit - vd: (2005). "A Fantasy in Central Anatolian Architectural Heritage: Dove Cotes and Towers İn Kayseri", *METU*, 2005/2, pp. 79-90.
- SÜREYYA Mehmed: (1996). *Sicil-i Osmani*, C.3, (Haz: Nuri Akbayar), İstanbul.
- URFALIOĞLU Nur: (1999). "Osmanlı Mimarlığında Sebiller", *Osmanlı (Kültür ve Sanat)*, C. 10, Editör: Güler EREN, Ankara, s. 464-469
- Arşiv Belgeleri:**
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Maliye, (BOA CML.) Dosya No: 629, Gömlek No: 25854
- Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Maliye, (BOA CML) Dosya No: 716, Gömlek No: 29260

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) Defter No: 623, Sayfa No: 182, Sıra No:181

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) Defter No: 736/3, Sayfa No: 229, Sıra No: 104.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) Defter No: 736/3, Sayfa No: 230, Sıra No: 105.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA) Defter No: 736/3, Sayfa No: 231, Sıra No: 106.